

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.799346

Öğrencilerin İş Kazası Geçirme Durumlarına Göre Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanmalarına Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Bir Meslek Yüksekokulu Örneği¹

The Evaluation of Students' Attitudes towards Safe Use of Medical Sharp Objects associated with Occupational Accidents: Example of Vocational School

Şemsi Nur Karabela² , Yasemin Durdu² , Nesibe Şimşekoğlu² , Kürşad Nuri Baydili² 

Yazarların ORCID numaraları/ORCID IDs of the authors:

Ş.N.K. 0000-0003-2562-3004;
Y.D. 0000-0003-3765-8108;
N.Ş. 0000-0002-6461-7961;
K.N.B. 0000-0002-2785-0406

¹Bu çalışma, 3-7 Nisan 2019 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen 7. Türkiye EKMUD Bilimsel Platformunda poster bildirisi (özet) olarak sunulmuştur.

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İstanbul

Sorumlu yazar / Corresponding author: Şemsi Nur Karabela,
E-posta: semsinur.karabela@sbu.edu.tr

Geliş tarihi / Date of receipt: 24.09.2020

Kabul tarihi / Date of acceptance: 27.11.2020

Atf / Citation: Karabela, Ş.N., Durdu, Y., Şimşekoğlu, N., Baydili, K.N. (2020). Öğrencilerin iş kazası geçirme durumlarına göre kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanmalarına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi: Bir meslek yüksekokulu örneği. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 2(3), 151-158. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.799346

ÖZ

Giriş: Kesici delici alet yaralanmaları, sağlık kuruluşlarında en çok görülen iş kazası türlerinden biridir. Sağlık alanında eğitim gören öğrencilerin, uygulama dersleri ve yaz stajı uygulamaları da çoğunlukla sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilmektedir. Sağlık alanında eğitim alan öğrenciler de sağlık personelleri gibi kesici delici alet yaralanmalarına maruz kalabilmektedir.

Amaç: Bu çalışmada, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin iş kazası geçirme durumlarına göre kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanmalarına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi amaçlandı.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini, 2018-2020 yılları arasında Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören toplam 565 öğrenci oluşturmuştur. Veriler, Kişisel Bilgi Formu ve Sağlık Çalışanlarının Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde IBM SPSS Version 25 (Armonk, NY: IBM Corp) paket programı kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin %71,2'si kadın ve %73,8'i ikinci sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %6,9'unun (n=39) iş kazası geçirdiği ve iş kazası geçiren öğrencilerin %74,4'ünün (n=29) kesici delici alet yaralanmasına maruz kaldığı saptanmıştır. İş kazası geçiren ve geçirmeyen öğrenciler arasında Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği toplam puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ve bu farkın iş kazası geçiren öğrencilerin puanlarının geçirmeyenlere göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir (p<0,001). Ayrıca tutum ölçeği puanlarının sınıflara göre farklılık gösterdiği ve bu farkın 2.sınıf öğrencileri puanlarının 1.sınıf öğrencilerinden daha yüksek olmasından kaynaklandığı saptanmıştır (p<0,001). Cinsiyete göre tutum ölçeğinin duygusal alt boyutu puanlarının erkeklerde kadınlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur (p=0,016).

Sonuç: Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; öğrenciler arasında kesici-delici alet yaralanmalarının en fazla görülen iş kazaları olduğu, iş kazası geçiren öğrenciler ile ikinci sınıftaki öğrencilerin kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanımına yönelik daha olumlu tutuma sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kesici yaralanmalar; mesleki kazalar; sağlık meslek okulu öğrencileri; tutum.

ABSTRACT

Introduction: Sharp object injuries are among the most common types of occupational accidents occurring in health institutions. Practical courses and summer internship practices of health sciences students are mostly carried out at health institutions. Students in health sciences like healthcare personnel can also be exposed to sharp object injuries.

Aim: This study aimed to evaluate health services vocational school students' attitudes towards the safe use of sharp medical objects according to their occupational accidents.

Methods: The study sample consisted of 565 students studying at Hamidiye Health Services Vocational School between 2018 and 2020. The data were collected using the Personal Information Survey and the Attitude Scale for Safe Use of Medical Sharp Objects. IBM SPSS Version 25 (Armonk, NY: IBM Corp) package program was used to analyze the data.

Results: More than seventy percent (71.2%) of the students participating in the study were women, and 73.8% were second-grade students. The study found that 6.9% (n = 39) of the students had an occupational accident, and 74.4% (n = 29) of the students with a history of the occupational accident reported exposure to sharp objects injuries. A statistically significant difference was found between the attitude scores of the students who had an occupational accident and did not have. The students who had occupational accidents obtained higher scores from the scale than those who did not (p < 0.001). Besides, the study found that the attitude scale scores differ in terms of the grade of students. The scores of the second-grade students were higher than the first-grade students (p < 0.001). The study found statistically significant differences between affective subscale scores of the attitude scale in terms of gender. This subscale scores were significantly higher in men than in women (p = 0.016).

Conclusion: According to the research results, sharp object injuries are the most common occupational accidents among students. Students having had an occupational accident and second-grade students have a more positive attitude towards the safe use of sharp medical objects.

Keywords: Attitude; health occupations students; occupational accidents; sharps injuries.

Giriş

Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) tarafından iş kazası; “beklenmeden ortaya çıkan, önceden planlanmayan, belli bir zarar veya yaralanmaya neden olan olay” biçiminde tanımlanmaktadır (Kuru, 1998; Balkır, 2012). Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu ise iş kazasını, “kişinin çalışma hayatında 5510 sayılı Kanunda sayılan hallerden birinde meydana gelen ve sigortalıyı bedenen veya ruhen engelli hale getiren olaydır” şeklinde tanımlamaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK], 2020).

Gerçekleşen olayın iş kazası olarak kabul görmesi için ilk unsur; olayı yaşayan bireyin sigortalı sıfatını taşımasıdır. 5510 sayılı Kanuna göre sigortalı; *Kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişi* olarak tanımlanmaktadır. Yine 5510 sayılı Kanuna göre, stajyer olarak klinik uygulama alanına gönderilen öğrenciler için iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulaması zorunludur. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulaması gerçekleştirilen stajyerler de sigortalı olarak kabul edilmektedirler (Resmi Gazete, 2006). İş kazasının unsurlarından bir diğeri ise kazanın gerçekleşmiş olması ve gerçekleşen kazanın sigortalıya bedenen veya ruhen bir zarar vermiş olmasıdır (Çolak, 2005).

Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistik Yıllıkları'na göre 2019 yılında; 1126'sı erkek, 21'i kadın olmak üzere toplam 1147 birey iş kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. Yine 2019 yılında; erkeklerde 3 milyon 224 bin 943 gün, kadınlarda ise 402 bin 991 gün olmak üzere toplamda 3 milyon 627 bin 934 gün geçici iş göremezlik durumları yaşanmıştır (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK], 2019). 5510 Sayılı Kanun'a göre; bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan sigortalıların iş kazası geçirmesi durumunda; işveren tarafından kolluk kuvvetlerine derhal, ilgili kuruma ise en geç üç iş günü bildirimde bulunulmalıdır (Resmi Gazete, 2006).

İş kazaları; çevresel nedenler, insan faktörüne bağlı olan nedenler ve eğitim yetersizliği gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Bingöl, 1998). Eğitim yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan iş kazalarının önüne geçebilmek için çalışanlara belirli kurallar çerçevesinde ve belirli sürelerde iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilmektedir (Resmi Gazete, 2013).

Ülkelerde en sık iş kazası yaşanan meslek kollarından birisi de sağlık hizmetleridir. Ülkemizde “İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Listesi Tebliği” ile hastaneler “Çok Tehlikeli İşler” sınıfına dahil edilmiştir (Resmi Gazete, 2012). Sağlık çalışanları hastane ortamında; biyolojik, kimyasal, fiziksel, psikososyal tehlikeler gibi birçok tehlikeye

maruz kalabilmektedir (Davas, Türk ve Yüksel, 2017; Ünal, Yaman ve Gök, 2008; Occupational Safety and Health Administration [OSHA], 2013). Sağlık çalışanlarında en çok görülen iş kazalarının ise kesici-delici aletlerle gerçekleştiği bilinmektedir (Yazar, Yucetas, Ozkan ve Zulcan, 2016).

Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulları (SHMYO), sağlık kurumlarında çeşitli alanlarda istihdam edilen sağlık teknikerlerinin eğitildiği akademik birimlerdir. Meslek yüksekokullarındaki eğitimin sağlık kurumlarının ihtiyacına yönelik güncel bilgilere göre düzenlenmesi ve niteliğinin yükseltilmesi hem sektör hem de öğrenciler için son derece önemlidir. Bu amaçla müfredatlarda önemli bir yer tutan; eğitim dönemi içindeki ve yaz dönemindeki klinik uygulamalar öğrencilere akademik, mesleki ve kişisel gelişim olarak katkı sağlamaktadır. Ancak öğrenciler de hastane ortamında sağlık çalışanları gibi iş kazalarına maruz kalabilmektedir (Kaysi, 2017). Sağlık programı öğrencileri, el becerilerinin az gelişmiş olması, bilgi ve klinik deneyimlerinin sınırlı olması, evrensel standart prosedürlerini sağlayamamaları ve anksiyete nedeniyle iş kazaları açısından daha yüksek risk altındadır (Patterson, Novak, Mackinnon ve Ellis, 2003; Talas, 2009; Büyük Tural, Rizalar, Yüksel ve Tetik Yüksel, 2016; Suliman ve ark., 2018). Hastanelerde eğitim amacıyla klinik uygulamaya çıkan bu öğrencilerde sağlık çalışanlarında olduğu gibi en sık görülen iş kazası, kesici-delici alet yaralanmasıdır (Yazar ve ark., 2016). Sağlık hizmetlerinde kullanılan enjektör, bistüri, cam gibi çeşitli aletlerin, temiz veya enfekte iken, hazırlama, taşıma veya toplama esnasında kaza ile deride kesi oluşturması ile kesici-delici yaralanma veya sıçrama ile tehlikeli materyale temas meydana gelebilir. Bu durum Hepatit B, Hepatit C ve HIV gibi çeşitli hastalıkları bulaştırma riski taşıması nedeniyle ayrıca önemlidir.

Çalışanlara verilecek iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin usul ve esaslarını düzenlemeyi amaçlayan Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 5. maddesine göre; ülkemizde bütün sağlık programı öğrencilerinin, gereken korunma önlemleri ile ilgili hastane öncesi eğitim almaları ve bunları ibraz etmeleri zorunludur (Resmi Gazete, 2013). Sağlık programlarında eğitim gören öğrencilere, hastanedeki eğitimlere başlanmadan önce riskler ve korunma yöntemleri, maruziyet sonrası neler yapılacağı yüksek okul müfredatında bulunan teorik bilgilerle öğretilmesine rağmen, verilen eğitimin sorumluluk ve tutuma dönüşmesi zaman alabilir. Yapılan birçok çalışma, sağlık çalışanlarında kesici-delici alet yaralanmalarının hâlâ bir sorun olduğunu, eğitimlerle birlikte iş kazası ve ramak kala olay bildirimlerinin arttığını, en sık enjektörle ve hemşirelerde yaralanma olduğunu belirtmektedir (Gücük, Selma, Yolsal ve Yakut, 2012; Kaya, Baysal, Eşkazan Emre ve Çolak, 2012;

Akkaya, Şengöz, Pehlivanoglu, Güngör Özdemir, Akkaya Tek, 2014; Sari ve ark., 2014).

Amaç

Bu çalışmada, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin iş kazası geçirme durumlarına göre kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanmalarına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

Öğrencilerin iş kazası geçirme durumlarına göre kesici delici tıbbi aletleri güvenli kullanımlarına yönelik tutumları arasında fark var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Tasarımı

Bu araştırma tanımlayıcı tipte kesitsel bir araştırmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma, İstanbul ilindeki Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda gerçekleştirildi. Ön lisans eğitimi veren Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunun toplam 25 farklı programı mevcuttur ve 13 farklı programda ise öğrenciler klinik uygulamalar için sağlık kurumlarına gitmektedir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, 2018-2020 yılları arasında Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören ve klinik uygulama eğitimine katılan 1521 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada, öğrenciler, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak örnekleme dahil edilmiştir. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören, klinik uygulama ya da staj için sağlık kuruluşlarına giden öğrenciler arasından gönüllülük esasına dayalı olarak 565 öğrenci örnekleme dahil edilmiştir. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda öğrenim görmeyen ya da bu yüksekokulda öğrenim görmesine rağmen yaz stajı ya da klinik uygulama için sağlık kuruluşlarına gitmeyen öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların demografik verilerini ve iş

kazasına ilişkin özelliklerini içeren 11 sorudan oluşmaktadır.

Sağlık Çalışanlarının Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği:

Uzunbayır ve Esen (2011) tarafından geliştirilen beşli likert tipindeki bu ölçek, 25 soru ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlarıdır. Bilişsel alt boyut, zihinsel etkinliklerin baskın olduğu davranışların kodlandığı alanı ifade etmektedir ve en düşük 12 puan, en yüksek 60 puan alınmaktadır. Duyuşsal alt boyut, öğrenilmiş duyguların kodlandığı alandır ve en düşük 6 puan, en yüksek 30 puan alınmaktadır. Davranışsal alt boyut ise becerilerin kodlandığı alandır ve en düşük 7 puan, en yüksek 35 puan alınmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan ise en düşük 25, en yüksek 125 puandır. Ölçekten alınan puanın düşük olması katılımcıların kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanmadığını, ölçekten alınan puanın yüksek olması ise katılımcıların kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullandığını göstermektedir (Uzunbayır ve Esen, 2011).

Araştırmanın Etik Yönü

Bu araştırmanın yürütülebilmesi için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Girişimsel Olmayan Çalışmalar Etik Kurulu (Tarih: 28.12.2018, Karar No: 46418926) ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü'nden onay alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, etik kurul ve kurum izni alındıktan sonra, 2018-2020 yılları arasında Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören, araştırmaya katılmayı kabul eden ve dahil edilme kriterlerine uyan öğrencilerden "Kişisel Bilgi Formu" ve "Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılarak yüz yüze görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Veri toplanmasına başlamadan önce katılımcılardan yazılı onam alınmış, elde edilen verilerin başka hiçbir yerde paylaşılmayacağı, araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları hakkında bilgi verilmiştir. Veri toplama işlemi her bir katılımcı için yaklaşık 11 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizi, IBM SPSS 25 (Armonk, NY: IBM Corp) paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kategorik değişkenlere frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur. Kategorik değişkenlerle nicel değişkenler arasındaki karşılaştırmalarda; kategorik değişkenlerde yer alan grup sayısı iki olduğu için bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Araştırmada tip I hata oranı 0,05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin tanıtıcı özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır. Katılımcıların %71,2'si kadın, %73,8'i 2. sınıf öğrencisi, %54'ü sağlık meslek lisesi mezunudur. Bu öğrencilerin %17,7'si ramak kala olay yaşadığını, %6,9'u iş kazası geçirdiğini, %78,8'i Hepatit B ve %85,3'ü tetanoz aşısı yaptırdığını bildirmiştir (Tablo 1).

İş kazası geçiren öğrencilerin tanıtıcı özellikleri Tablo 2'de gösterilmektedir. İş kazası geçiren öğrencilerin 87,2'sininin kadın ve %92,3'ünün 2. sınıf öğrencisi olduğu, çoğunun (%30,8) Ameliyathane Hizmetleri Programında öğrenim

gördüğü ve yaralanmaların en yüksek oranda (%38,5) ameliyathanelerde gerçekleştiği, %74,4'ünün kesici delici alet yaralanmasına maruz kaldığı ve yaralanmaların %62,1'inin enjektör sebebiyle olduğu bulunmuştur (Tablo 2).

Katılımcıların iş kazası geçirme durumları bakımından Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 3'te yer almaktadır. Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği toplam puanları ($p<0,001$), bilişsel ($p<0,001$), duyuşsal ($p<0,001$) ve davranışsal ($p<0,001$) alt boyutları puan ortalamaları iş kazası geçirme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklı bulunmuştur.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri (n=565)

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	402	71,2
Erkek	163	28,8
Sınıf		
1. Sınıf	148	26,2
2. Sınıf	417	73,8
Öğrenim gördüğü program		
Anestezi Teknikerliği	94	16,63
Evde Hasta Bakımı	94	16,63
Yaşlı Bakım	87	15,39
Ameliyathane Hizmetleri	64	11,32
Fizyoterapi	40	7,07
Patoloji Laboratuvar Teknikleri	36	6,37
Tıbbi Görüntüleme Teknikleri	21	3,71
Diğer (Elektronörofizyoloji, Otopsi Yrd, Diyaliz, Biyomedikal)	19	3,36
Mezun olduğu lise türü		
Düz lise	45	8,0
Anadolu lisesi	138	24,4
Sağlık meslek lisesi	305	54,0
Diğer*	77	13,6
Ramak kala olay yaşama durumu		
Hayır	465	82,3
Evet	100	17,7
İş kazası geçirme durumu		
Hayır	526	93,1
Evet	39	6,9
Hepatit B aşısı yaptırma durumu		
Hayır	98	17,3
Evet	445	78,8
Tetanoz aşısı yaptırma durumu		
Hayır	57	10,1
Evet	482	85,3

*Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi

Tablo 2. İş Kazası Geçiren Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri (n=39)

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	34	87,9
Erkek	5	12,8
Sınıf		
1.Sınıf	3	7,7
2.Sınıf	36	92,3
Öğrenim gördüğü program		
Ameliyathane Hizmetleri	12	30,8
Patoloji Laboratuvar Teknikleri	5	12,8
Otopsi Yardımcılığı	4	10,3
Evde Hasta Bakımı	4	10,3
Anestezi Teknikerliği	3	7,7
Yaşlı Bakım	3	7,7
İlk ve Acil Yardım	2	5,1
Diğer (Biyomedikal, Denizci Sağlığı, Diyaliz, Elektronörofizyoloji, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri)	6	15,4
Yaralanmanın Gerçekleştiği Birim		
Ameliyathane	15	38,5
Klinik servis	7	17,9
Patoloji laboratuvarı	5	12,8
Otopsi salonu	4	10,3
Diğer (Elektronörofizyoloji, Otopsi Yrd, Diyaliz, Biyomedikal CT)	8	21,5
Kaza Tipi		
Kesici delici alet yaralanmaları	29	74,4
Kan-Vücut sıvılarıyla bulaş	6	15,4
Diğer (Düşme, bayılma, kas-iskelet sistemi yaralanmaları)	4	10,3
Kesici Delici Yaralanmalara Neden Olan Aletler (n=29)		
Enjektör	18	62,1
Mikrotom	4	13,8
Ampul	2	6,9
Diğer (Intraket, sütür iğnesi, bistüri, lam, zimba)	5	17,2

Tablo 3. İş Kazası Geçirme Durumları Bakımından Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması (n=565)

Boyut	İş Kazası Geçiren (n=39)	İş Kazası Geçirmeyen (n=526)	t	p
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$		
Bilişsel	55,51±4,65	38,95±9,28	19,549	<0,001
Duyuşsal	24,49±2,14	19,70±3,51	12,775	<0,001
Davranışsal	31,97±3,07	24,94±4,52	13,258	<0,001
Toplam	111,97±8,24	83,59±16,16	18,976	<0,001

t=Bağımsız örneklem T testi; \bar{X} : Ortalama; SS: Standart Sapma

İş kazası geçiren öğrencilerin ölçek toplam, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyut puan ortalamalarının iş kazası geçirmeyen öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (Tablo 3).

Öğrencilerin demografik değişkenler bakımından Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 4'te gösterilmektedir. Cinsiyete göre sadece duyuşsal alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (p=0,016). Erkek öğrencilerin duyuşsal alt boyut puan ortalamaları anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile bilişsel (p<0,001), duyuşsal (p<0,001),

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Değişkenler Bakımından Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması (n=565)

Değişkenler	Bilişsel	Duyuşsal	Davranışsal	Toplam
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Cinsiyet				
Kadın	39,90±10,20	19,79±3,67	25,62±4,68	85,32±17,72
Erkek	40,54±9,36	20,61±3,52	24,96±5,00	86,10±16,27
t	-0,683	-2,424	1,499	-0,505
p	0,495	0,016	0,134	0,614
Sınıf				
1.Sınıf	36,06±6,37	18,52±2,93	23,46±2,94	78,04±10,49
2.Sınıf	41,46±10,58	20,54±3,72	26,10±5,09	88,09±18,40
t	-7,275	-6,634	-7,553	-8,014
p	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Ramak kala olay				
Hayır	40,32±9,99	20,10±3,66	25,55±4,87	85,98±17,45
Evet	39,01±9,81	19,67±3,54	24,85±4,30	83,53±16,56
t	1,196	1,079	1,450	1,285
p	0,232	0,281	0,149	0,199
Hepatit B aşısı yaptırma durumu				
Hayır	39,70±9,90	19,76±3,35	25,42±4,88	84,88±17,24
Evet	39,61±9,81	19,89±3,67	25,14±4,65	84,65±17,00
t	0,089	-0,345	0,524	0,122
p	0,929	0,730	0,600	0,903
Tetanoz aşısı yaptırma durumu				
Hayır	39,14±9,82	19,40±3,22	25,53±4,96	84,07±7,16
Evet	39,49±9,69	19,92±3,66	25,13±4,66	84,54±16,89
t	-0,257	-1,127	0,609	-0,196
p	0,797	0,263	0,543	0,845

t: Bağımsız örneklem T testi; \bar{X} : Ortalama; SS: Standart Sapma

davranışsal ($p < 0,001$) alt boyut puanları ve ölçek toplam puanları ($p < 0,001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanırken, ramak kala olay yaşama durumları bakımından ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 4).

Tartışma

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitimlere rağmen, sağlık kurumlarında kesici-delici alet yaralanmaları devam etmekte ve bu yaralanmalar en çok enjektörle olmaktadır (Altiok, Kuyurtar, Kara ve Erdo, 2015; Yazar ve ark., 2016). Hastanelerde bir yılda geçirilen iş kazalarının değerlendirildiği araştırmalarda iş kazası geçirme hızı %10-39,9 arasında değişmektedir (Voide ve ark., 2012; McCaughey, DelliFraine, McGhan ve Bruning, 2013; Raeissi ve ark., 2015; Davas ve ark., 2017). Ülkemizde gerçekleştirilen bazı araştırmalar, sağlık hizmetlerindeki iğne batması gibi yaralanmaların önemli bir kısmının raporlanmadığını belirtmektedir (Altiok ve ark., 2015; Yazar ve ark., 2016). Ancak sık yapılan eğitim ve çalışmalar sonucunda maruziyet sonrası müdahale oranı ve bildirimler geçen yıllarla birlikte artış göstermiştir (Çiçek ve ark., 2019). Araştırma sonucunda, sağlık kuruluşlarında staj ya da klinik uygulama için bulunan öğrencilerin kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanmalarına yönelik tutumlarında farklılık meydana gelmesine sebep olan faktörler ortaya konularak bu faktörlerin giderilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

En çok iş kazası geçiren öğrenciler ameliyathane hizmetleri programında öğrenim gören öğrencilerdir ve en çok yaralanma ameliyathane ünitelerinde gerçekleşmiştir ve bu sonuç Patterson ve arkadaşları (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışma ile benzerlik göstermektedir. Yaralanmaların büyük bir kısmının ameliyathane ünitesinde yaşanması bu birimde uygulama yapan öğrencilerin kesici delici aletlerle daha fazla temas halinde olması ile ilişkilendirilebilir.

Kesici-Delici Tıbbi Aletleri Güvenli Kullanıma Yönelik Tutum Ölçeği alt boyut ve toplam puanları bakımından iş kazası geçiren öğrencilerin iş kazası geçirmeyen öğrencilere göre daha yüksek puanlara sahip oldukları saptanmıştır. Çalışma, bu sonuçlarıyla Saleh ve Pendley (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmayla benzerlik göstermektedir. Yaşanılan olayın, öğrencilerde kesici delici aletlere karşı daha dikkatli olmaları konusunda bir dürtüye sebep olduğu söylenebilir.

Cinsiyetler bakımından gerçekleştirilen karşılaştırmalarda, erkek öğrencilerin daha yüksek duyuşsal alt boyut puanlarına sahip oldukları saptanmıştır. Duyuşsal alan, kişilerin duygu, tutum ve değerlerini içeren davranışları ifade eden bilişsel ve psikomotor davranışları kazandırmada etkilidir (Sünbül, 2011).

İkinci sınıf öğrencilerinin ise tüm alt boyutlar ve toplam puanlar bakımından 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Bu durumun 2. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerine göre hastanelerde daha çok eğitim almasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Özyiğit ve arkadaşları (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da yaşanan deneyimle birlikte kesici delici tıbbi aletlerin daha güvenli kullanılacağı belirtilmiştir.

Ramak kala olay yaşama durumları ile ilgili karşılaştırmalarda ölçek puanları bakımından anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ramak kala olayların, kişilerde iş kazası kadar derin bir iz bırakmadığı için böyle bir sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Sağlık çalışanlarına en sık bulaşan enfeksiyonlardan biri Hepatit B'dir (Çiçek ve ark., 2019). Bu çalışmada, katılımcıların %78,8'i Hepatit B aşısı, %85,3'ü ise tetanos aşısı yaptırmıştır. Hepatit B ve tetanos aşısı yaptırma durumları ile ölçek puanlarının karşılaştırılması sonucunda anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Aşı, koruyucu sağlık sisteminin en önemli faktörlerinden biridir ve aşı yaptıran kişilerin sağlıklarını daha yüksek bir oranda korudukları düşünülür. Ancak gerçekleşen olayın bir kaza olduğu ve bu olayın kişinin sağlığını koruma düzeyinden daha çok o anki dikkatine bağlı olduğu için böyle bir sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, sadece bir yüksekokulda öğrenim gören öğrencilerin verileri ile sınırlıdır. Bu nedenle, sağlık hizmetleri meslek yüksekokullarında öğrenim gören tüm öğrencilere genellenemez.

Sonuç

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; iş kazası geçiren öğrenciler ile ikinci sınıftaki öğrenciler kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanıma yönelik daha olumlu tutuma sahiptir. Ayrıca erkek öğrencilerin kesici delici aletlerin güvenli kullanımına yönelik duyuşsal boyut bakımından tutumları daha iyi düzeydedir. Bu sonuçlar doğrultusunda; Öğrencilere daha fazla gözlem ve pratik yapma fırsatı oluşturularak, hastane öncesi klinik senaryolar ve simülasyon uygulamaları ile iş kazalarına karşı alınacak önlemlerin artırılması önerilmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Girişimsel Olmayan Çalışmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih:28.12.2018 ve Sayı: 46418926).

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsept) ve Tasarımı- ŞNK; Veri Toplama- ŞNK, YD, NŞ, KNB; Verilerin Analizi ve Yorumlanması- ŞNK, NŞ, KNB; Makalenin Hazırlanması- ŞNK, YD, NŞ, KNB; Yayınlanacak Son Haline Onay Vermek- ŞNK.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Akkaya, S., Şengöz, G., Pehlivanoğlu, F., Güngör Özdemir, E., ve Akkaya Tek, Ş. (2014). Kesici ve delici alet yaralanmalarıyla ilgili anket sonuçlarının değerlendirilmesi. *Klinik Dergisi*, 27(3), 95–98.
- Altıok, M., Kuyurtar, F., Kara, S., ve Erdo, S. (2015). Sağlık çalışanlarının delici kesici aletlerle yaralanma deneyimleri ve yaralanmaya yönelik alınan önlemler, 26(2), 65–72.
- Balkır, Z.G. (2012). İş sağlığı ve güvenliği hakkının korunması: İşverenin iş sağlığı ve güvenliği organizasyonu. *Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD)*, 2(1), 56–91.
- Büyük Tural, E., Rizalar, S., Yüksel, P., ve Tetik Yüksel, V. (2016). Öğrencilerin delici kesici aletlerle yaralanma deneyimleri ve bu konuda uygulama alanında yapılan eğitimin bilgi düzeylerine etkisi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 167–178.
- Çiçek, Ş.G., Tekin, A., Gürbüz, Y., Tütüncü, E.E., Sevinç, G., Kuzi, S., ... Şencan, İ. (2019). Retrospective investigation of 9 years of data on needlestick and sharps injuries: Effect of a hospital infection control committee. *American Journal of Infection Control*, 47(2), 186–190. doi: 10.1016/j.ajic.2018.07.015
- Çolak, M. (2005). Sosyal sigortalar ve iş hukuku uygulama rehberi. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Davas, A., Türk, M., ve Yüksel, M. (2017). Çalışma koşulları ile iş kazaları arasındaki ilişkisi: bir hastane örneği. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, 16(60-61), 67-75.
- Erginel, N., ve Toptancı, Ş. (2017). İş kazası verilerinin olasılık dağılımları ile modellenmesi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 5, 201-212.
- Gücük, M., Selma, K., Yolsal, N., ve Yakut, İ. Ö. (2012). İstanbul Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Kliniği çalışanlarında kesici delici alet yaralanmaları. *Hastane enfeksiyonları dergisi*, 6, 72–81.
- Kaya, Ş., Baysal, B., Eşkan Emre, A., ve Çolak, H. (2012). Diyarbakır Eğitim Araştırma Hastanesi sağlık çalışanlarında kesici delici alet yaralanmalarının değerlendirilmesi. *Viral Hepatit Dergisi*, 18(2), 107–110. doi: 10.4274/Vhd.08370
- Kaysi, F. (2017). Meslek Yüksekokul öğrencilerinin işyeri uygulamalı eğitim süreçlerinin değerlendirilmesi. *Kesit Akademi*, 8(8), 266–280.
- Kuru, O. (1998). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı' nın işçi sağlığı ve iş güvenliği politikaları ve çalışmaları. Kaynak Teknolojisi II. Ulusal Sempozyumu <https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/Kaynak%20teknolojisi%20II.%20Ulusal%20Kongre%20Bildiriler%20Kitab%4%B1s%C4%B1k%C4%B1C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1d%C4%B1.pdf>
- McCaughey, D., DelliFraine, J.L., McGhan, G., & Bruning, N.S. (2013). The negative effects of workplace injury and illness on workplace safety climate perceptions and health care worker outcomes. *Safety Science*, 51(1), 138–147. doi: 10.1016/j.ssci.2012.06.004
- Occupational Safety and Health Administration [OSHA], 2013. Globally harmonized system of classification and labelling of chemicals (GHS). United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) 224, 2013. <https://www.osha.gov/dsg/hazcom/ghsguideoct05.pdf>
- Özyiğit, F., Küçük, A., Arıkan, İ., Altuntaş, Ö., Kumbasar, H., Fener, S., ... Kahraman, B. (2014). Bir eğitim ve araştırma hastanesinde görev yapan sağlık çalışanlarının kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanımına yönelik tutumları. *Haseki Tıp Bulteni*, 52(3), 168-171. doi: 10.4274/haseki.1710
- Patterson, J.M.M., Novak, C.B., Mackinnon, S.E., & Ellis, R.A. (2003). Needlestick injuries among medical students. *American Journal of Infection Control*, 31(4), 226–230. doi: 10.1067/mic.2003.44
- Raeissi, P., Omrani, A., Khosravizadeh, O., Mousavi, M., Kakemam, E., Sokhanvar, M., ... Najafi, B. (2015). Occupational accidents among hospital staff pouran. *In Vitro*, 1, 167–172.
- Resmi Gazete (2006).16 Haziran 2006 tarihli 26200 sayılı, (Kanun Numarası: 5510) 510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.Erişim adresi 15.02.2020): <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130515.htm>
- Resmi Gazete (2012). 26.12.2012 tarihli 28509 sayılı, İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Listesi Tebliği. Erişim adresi (20.10.2020): <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121226.htm>
- Resmi Gazete (2013). 15.05.2013 tarihli 28648 sayılı, Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik Erişim adresi (20.08.2020): <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616.htm>
- Saleh, J.H., & Pendley, C.C. (2012). From learning from accidents to teaching about accident causation and prevention: Multidisciplinary education and safety literacy for all engineering students. *Reliability Engineering & System Safety*, 99, 105-113. doi: 10.1016/j.res.2011.10.016
- Sarı, N.D., Fincancı, M., Soysal, H.F., Demirkıran, N., Koyuncu, S., ve Özgün, Ö. (2014). Delici kesici alet yaralanmalarının bildirim sıklığı neyin göstergesi? *Haseki Tıp Bulteni*, 52(2), 98–102. doi: 10.4274/Haseki.1304
- Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK]. (2019). Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistik Yıllıkları. Erişim adresi (29.08.2020): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk-istatistik_yilliklari.
- Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK]. (2020). Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu. Erişim adresi (27.08.2020): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/is_kazasi_ve_meslek_hastaligi/is_kazasi
- Suliman, M., Al Qadire, M., Alazzam, M., Aloush, S., Alsarairah, A., & Alsarairah, F.A. (2018). Students nurses' knowledge and prevalence

- of needle stick injury in Jordan. *Nurse Education Today*, 60(1), 23–27. doi:10.1016/j.nedt.2017.09.015
- Sünbül, A.M. (2011). Öğretim ilke ve yöntemleri. Konya: Eğitim Kitabevi, (5): (s. 75-76).
- Talas, M. S. (2009). Occupational exposure to blood and body fluids among Turkish nursing students during clinical practice training: Frequency of needlestick/sharp injuries and hepatitis B immunisation. *Journal of Clinical Nursing*, 18(10), 1394–1403.
- Uzunbayır, A.N. ve Esen, A. (2011). Sağlık çalışanlarının kesici-delici tıbbi aletleri güvenli kullanımına yönelik tutum ölçeği. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzmanları Derneği*. 3. EKMUD Bilimsel Platformu. 1-5 Mart 2011, İstanbul
- Ünal, H. G., Yaman, K., ve Gök, A. (2008). Türkiye’de tarımsal iş kazaları ve meslek hastalıklarının maliyeti üzerine bir araştırma. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 14 (4), 428-435.
- Voide, C., Darling, K.E.A., Kenfak-Foguena, A., Erard, V., Cavassini, M., & Lazor-Blanchet, C. (2012). Underreporting of needlestick and sharps injuries among healthcare workers in a Swiss University Hospital. *Swiss Medical Weekly*, 142(2), 1–7. doi: 10.4414/smw.2012.13523
- Yazar, S., Yucetas, U., Ozkan, M., & Zulcan, S. (2016). Research regarding injuries to health workers by surgical and other potentially dangerous medical tools and precautions against such injuries. *Istanbul Medical Journal*, 17(1), 5–8. doi: 10.5152/imj.2016.15870